

Spis treści

Wstęp /7

Nieślubny syn ubogiej służącej z Vienne.

01.01.1830-22/23.01.1863 /15

Obóz w Ojcowie. I formowanie oddziału

Żuawów Śmierci. 06-16.02.1863 /25

Pierwsza krew. Bitwa pod Miechowem.

17.02.1863 /40

Czas reorganizacji i pobyt w Krakowie.

18.02-06.03.1863 /59

Obóz w Goszczy. II formowanie oddziału

Żuawów Śmierci. 06/07.03-11.03.1863 /64

Wyruszenie z obozu w Goszczy.

11.03-12.03.1863 /76

Potyczka pod Szczepanowicami.

13.03.1863 /82

Dalszy marsz. 14.03-16.03.1863 /85

Bitwa pod Chrobrzem. 17.03.1863 /90

Bitwa pod Grochowiskami. 18.03.1863 /104

Rozpad oddziału Langiewicza. Dalsze losy
Żuawów Śmierci. 19.03-12.1863 /123

Niedoszły dyktator powstania.
19.03-22.03.1863 /131

Pobyty w rodzinnych stronach.
22.03-20.04.1863 /137

Wyprawa na Poryck. 09-02/03.11.1863 /145

Dalsze losy Franciszka Rochebrune'a.
1864-1870 /160

Ostatni bój. 1870-1871 /165

Zamiast zakończenia. Pamięć o Żuawach
Śmierci /171

Bibliografia /181

Wstęp

Drogi Ojczy, wybacz, że teraz, gdy cała młodzież Polski idzie bronić swej niepodległości i ja nie uważałem zostać ostatnim. Zatałem to przed Tobą, bom nie chciałem Ci przysporzyć zgryzot przygnębienia. Przebac mi i bądź pewnym, że honor Polaka i Twego syna będę umiał zachować.

E. Moszyński¹

TYMI słowami, zaledwie 20-letni Emanuel Moszyński pożegnał swojego ojca, wstępując w szeregi powstańców. Podobnie uczyniło wielu z jego krakowskich rówieśników na wieść o rozpoczęciu walk przeciwko rosyjskiemu zaborcy w styczniu 1863 r. Młodzi ludzie zmierzali do utworzonego pod Ojcowem obozu powstańczego. Tam miał formować się oddział, nad którym komendę objął pewien charyzmatyczny francuski wojskowy, trudniący się przez kilka lat nauką języka francuskiego i sztuki fechtunku dla krakowskiej młodzieży.

1 Dokumenty i pamiątki po ppor. Emanuelu Moszyńskim, Rps 9942 V, k. 21r.

Żuawi Śmierci, bo o nich tutaj mowa, byli niezwykłą jednostką powstańczą, której założycielem był francuski oficer Franciszek Maximilian Rochebrune. Stworzona przez niego formacja, choć de facto istniała zaledwie ponad miesiąc, zdążyła zapisać sobie chlubną kartę w historii polskiego oręża. Sława ich dokonań w bitwach pod Miechowem, Chrobrzem i Grochowiskami szybko rozprzestrzeniła się wśród innych powstańców, którzy pragnęli wstąpić w ich szeregi. Kryteria rekrutacji były jednak rygorystyczne i tylko nielicznym udało się stać członkiem oddziału umundurowanego w czarne mundury z białym krzyżem na piersi i charakterystycznym czerwonym fezem na głowie.

Żuawi Śmierci, którzy byli wzorowani na francuskich oddziałach Żuawów² składali przysię-

2 Historia Żuawów jako jednostki wojskowej sięga lat 30. XIX wieku, gdy Francuzi dokonali krwawego podboju Algierii. Nazwa Żuawi pochodzi od algierskiego plemienia *Zouaoua* (*Zwāwa*), które jako pierwsze po zdobyciu Algierii przez Francuzów, dostarczyło do ich wojska żołnierzy ze swojego plemienia. Początkowo w tej formacji służyli wyłącznie rdzenni mieszkańcy. Żuawi byli osobną jednostką od innych wojsk francuskich, ale dowodzili nimi francuscy oficerowie. Z czasem w szeregi jednostki mogli wstąpić Francuzi i cudzoziemcy. Żuawi nosili charakterystyczny krótki niebieski kaftan i bufia-

Francois de Rochebrune w mundurze Żuawów Śmierci